

Тақырыбы: Сыбайлас-жемқорлық деген не және онымен күресу қағидалары

Семинар жүргізуші Туралиева Б.А.-заңгер
Қатысқандар саны-32

Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік құбылыс ретінде қазіргі уақытта саяси дамуына қарамастан әлемнің барлық дерлік елдерінде, оның ішінде Қазақстанда да өмір сүрудің жалғастыруда, тек ауқымында ғана ерекшеленеді. Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік-экономикалық даму, нарықтық экономика құру, инвестициялар тарту процесін тежейді. Демократиялық мемлекеттің саяси және қоғамдық институттарына теріс әсер етеді, елдің болашақ дамуына елеулі қатер төндіреді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Қазақстандағы мемлекеттік саясаттың негізгі басымдықтарының бірі ретінде айқындалған. "Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы" Қазақстан Республикасының Заңы Сыбайлас жемқорлыққа мынадай анықтама береді - бұл «...жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға теңестірілген адамдардың, лауазымды адамдардың өздерінің лауазымдық (қызметтік) өкілеттіктерін және соған байланысты мүмкіндіктерін жеке өзі немесе делдалдар арқылы жеке өзіне не үшінші тұлғаларға мүліктік (мүліктік емес) игіліктер мен артықшылықтар алу немесе табу мақсатында заңсыз пайдалануы, сол сияқты игіліктер мен артықшылықтарды беру арқылы осы адамдарды параға сатып алу»

БҰҰ құжаттарында қолданылатын сыбайлас жемқорлықтың халықаралық-құқықтық анықтамасы келесідей: жемқорлық – бұл жеке мақсаттар үшін, үшінші тұлғалар мен топтардың мақсаттары үшін пайда алу үшін мемлекеттік билікті теріс пайдалану.

Қарапайым тілмен айтқанда, сыбайлас жемқорлық-бұл қызмет жағдайын жеке мақсатта пайдалану. Сыбайлас жемқорлық көріністерінің бірі пара беру болып табылады.

Пара деген не? Бұл лауазымды адамның басқа адамнан ол атқаратын лауазымға байланысты қандай да бір қызмет көрсетілетін ақшаны немесе өзге де игіліктерді алуы. Бұл ретте аталған ақша мен игіліктерді парақор әрдайым жеке ала бермейді, көбінесе олар оған жақын адамдарға немесе жасанды ұйымдарға берілуі мүмкін. Пара болуы мүмкін:

Заттар-ақша, оның ішінде валюта, банк чектері мен бағалы қағаздар, бағалы металдар мен тастардан жасалған бұйымдар, автомашиналар, пәтерлер, саяжайлар мен қала сыртындағы үйлер, азық-түлік, тұрмыстық техника мен аспаптар, Басқа да тауарлар, жер учаскелері және басқа да жылжымайтын мүлік.

Қызметтер мен пайдалар-емдеу, жөндеу және құрылыс жұмыстары, санаторийлік және туристік жолдамалар, шетелге шығатын сапарлар, ойын-сауық және басқа да шығыстарды өтеусіз немесе төмендетілген құнмен төлеу.

Бұл әлеуметтік қауіпті құбылыспен күресудің өзектілігі бірқатар жағдайларға байланысты:

1. сыбайлас жемқорлық азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын Елеулі бұзушылықтарға алып келеді
2. сыбайлас жемқорлық қылмыстарының субъектілері, әдетте, жоғары қоғамдық орынға ие
3. күрделі интеллектуалды әдістер; бұл құбылыс әр түрлі жағдайларға бейімделеді, үнемі өзгеріп отырады және жетілдіріледі
4. бұл әрекеттің үлкен материалдық және моральдық залалы
5. ерекше кідіріс-бұл құбылыс туралы толық мәліметтер немесе кем дегенде өкілдік дәлелдер жоқ, қылмыстық соттың алдында тұрған кінәлілер одан да аз және олардың тек бірнешеуіне нақты қылмыстық жаза тағайындалады

6. сыбайлас жемқорлық жасырын ғана емес, сонымен бірге келісімдік сипатқа ие, ол, әдетте, шағымдарға әкелмейді, өйткені кінәлі тараптар заңсыз мәміледен өзара пайда көреді
7. сыбайлас жемқорлық әрекеттері, әдетте, Мемлекеттік қызметтің күрделі нақты және құпия түрлерінде жасалады, мұнда кәсіпқой емес адамды түсіну қиын
8. сыбайлас жемқорлық мемлекеттік аппараттың беделін түсіреді, беделін түсіреді
9. бұл құбылыс мемлекеттік билік құрылымдарында тез таралады
10. мәні бойынша, заңмен қорғалатын барлық қоғамдық қатынастар жемқор лауазымды тұлғалардың қылмыстық әрекетінің объектісіне айналуы мүмкін.

Жоғарыда аталған тізбе толық болып табылмайды, бірақ ол дәл қазір сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес бойынша теориялық ережелерді әзірлеуде де, күнделікті, практикалық жұмыста да өткір қажеттілік туындағанын куәландырады. Бірақ кез-келген теріс құбылысқа қарсы тұруға шақырмас бұрын, соңғысын нақты және нақты анықтау керек, осы зұлымдықтың себептері мен механизмін түсіну керек.

Қазіргі әлемде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту жөніндегі жұмыс үздіксіз жүргізілуде және үнемі жетілдірілуде. Әлемде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес тетіктерінің барлық елдер үшін оңтайлы бірегей жиынтығы жоқ. Әрбір ел қабылдайтын сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі әдістер жиынтығының ерекшелігі бірегей және тек саяси және экономикалық тұрақтылыққа ғана емес, сондай-ақ әдет-ғұрып пен дәстүрге, діни ерекшеліктер мен құқықтық мәдениет деңгейіне, сондай-ақ алып отырған аумақтың ауданына, тығыздығына, халық санына да байланысты.

Экономиканы жаңғырту және ауқымды әлеуметтік өзгерістер жағдайында Қазақстанда мемлекеттің қазіргі заманғы әлеуметтік-экономикалық саясатымен тығыз байланыстырылған тұтастай сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияға қажеттілік барынша айқын болды.

Осыған байланысты, 2014 жылғы 26 желтоқсанда Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы бекітілді.

Стратегияның мақсаты мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігін арттыру, сыбайлас жемқорлықтың кез келген көрінісіне "мүлдем төзбеушілік" ахуалын жасау арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы қозғалысқа бүкіл қоғамды тарту және Қазақстанда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету болып табылады.

Стратегияда айқындалған сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың түйінді бағыттары:

1. Мемлекеттік қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;
2. қоғамдық бақылау институтын енгізу;
3. квазимемлекеттік және жеке сектордағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;
4. құқық қорғау және сот органдарында сыбайлас жемқорлықтың алдын алу;
5. сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет деңгейін қалыптастыру;
6. сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастықты дамыту.

Туралиева Б.А.